

ДЕТІНІЗАЦІЯ ФІСКАЛЬНОГО СЕКТОРУ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Андрій Тимошенко¹, Мар'яна Виклюк², Олег Мелешко³

¹ПВНЗ «Європейський університет»

03115 м. Київ, бульвар Академіка Вернадського, 16 В

e-mail: nprokopenko@gmail.com

ORCID 0000-0002-6381-404X

²Львівський національний університет імені Івана Франка

79008 м. Львів, проспект Свободи, 18

e-mail: m_yukluk@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6039-2515

³ПВНЗ «Європейський університет»

03115 м. Київ, бульвар Академіка Вернадського, 16 В

e-mail: olegdevpro@gmail.com

ORCID 0000-0002-9655-4467

Анотація. У ході дослідження зарубіжного досвіду детінізації фіскального сектору у системі фінансової безпеки та можливості адаптації його до національних реалій представлено основні чинники зростання тіньової економіки в розвинених країнах світу, серед яких: зростання податкового тягаря, розміру внеску на соціальне забезпечення; якість державних інститутів; трансферти; регулювання ринку праці; якість державних послуг та мораль платника податків. Виявлено, що основними чинниками, які спричиняють розвиток тіньового сектору економіки є: корупційна складова, ухилення від сплати податків, низький рівень суспільної довіри до державної влади тощо.

Запропоновано визначення поняття «детінізації фіскального сектору», як виявлення асоціальних явищ у вигляді системи непідконтрольних державі (і відповідним органам) економічних відносин, яка функціонує з метою примноження власних прибутків за рахунок приховування реальних доходів та, відповідно, виявлення шляхів ухилення від сплати податків (в легальний спосіб применшити свої податкові зобов'язання через улаштування певним чином для цього своїх ділових операцій та в нелегальний спосіб применшити сплату податків через фальсифікації у податковій та бухгалтерській звітності тощо та за рахунок незаконної, кримінальної діяльності і, звідси, формування заходів з унеможливлення використання бізнес структурами даної системи приховування податків та неподаткових платежів.

Проведено SWOT-аналіз адаптації зарубіжного досвіду детінізації фіскального сектору у системі фінансової безпеки до національних реалій на основі експертного опитування серед економістів підприємств. З'ясовано, що зазначені негативні фактори можливо елімінувати

за рахунок потенційних можливостей держави (підвищення рівня життя населення, розвитку науково-технологічного потенціалу країни, підприємництва, забезпечення прозорості руху капіталу та розвитку фінансових технологій). Виділено основні заходи детінізації економіки, які використовують у деяких країнах світу: мотивації декларантів сплатити відповідну частку від задекларованого майна чи придбати державні цінні папери на визначену суму, що звільнить їх від обов'язку сплати даного податку; інвестувати кошти в державу для звільнення від сплати податку на задеклароване майно (активи); залучення активів, що перебувають як в середині країни, так і за кордоном та їх легалізація з нульовим податком (для фізичних та юридичних осіб).

Ключові слова: детінізація, фіскальний сектор, фінансова безпека, тіньова економіка.

Постановка проблеми. Світова криза та процеси пандемії, які призводять до певних заборон для економічної діяльності суб'єктів господарювання, суттєво впливають на стан тіньової економіки країни та спричиняють її подальше поширення, що становить загрозу для фінансової безпеки держави в цілому. Держава повинна своєчасно проаналізувати наявні умови та адаптуватися до них задля максимальної швидкої нейтралізації їх негативного впливу. Тому вважаємо необхідним дослідити досвід зарубіжних країн щодо шляхів детінізації економіки та з'ясувати, чи можлива їх адаптація до національних реалій України задля забезпечення її фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним, методологічним і практичним питанням детінізації фіскального сектору приділено достатньо уваги вченими-економістами. Так, Базілінська О. та Панченко Н. запропонували фіскальний механізм для детінізації економіки через формування фіскальної трансмісії в економіці України як процесу послідовного передання імпульсів фіскальної політики держави, що відображає взаємозв'язок між податковими інструментами та діловою активністю у реальному секторі. [1]; Виклюк М. та ін. означили концептуальні основи моделі податкової безпеки держави [2]; Прокопенко Н., Криган Ю. запропонували підходи до моделювання впливу факторів фіскальної політики на фінансову безпеку України [3]; Барилюк І., Похила Т. розглянули проблеми тінізації економіки України в умовах євроінтеграції і шляхи їх подолання [4]; Тютюнник І. та ін. висвітили методичний підхід до оцінки ризиків, пов'язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом [5]. Поряд з цим, необхідне обґрунтування напрямів детінізації фіскального сектору, орієнтованого на досвід країн та їх адаптації до вітчизняної практики.

Постановка завдання. Розглянути досвід країн в частині детінізації фіскального сектору і означити пропозиції з його впровадження у практичне буття нашої країни.

Методи дослідження. У вирішенні поставлених завдань щодо адаптації зарубіжного досвіду детінізації фіскального сектору в системі фінансової безпеки України було застосовано наступні методи: порівняння, аналогій, систематизації та узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Присутність тіньового сектору у національній економіці негативно впливає на темпи розвитку як економічно розвинених країн, так і тих, що тільки розвиваються і досить широко застосовується у фіскальному секторі. В процесі дослідження даної проблеми авторами дістало подальшого розвитку визначення поняття «детінізації фіскального сектору», яке пропонується розглядати як виявлення асоціальних явищ у вигляді системи невідконтрольних державі (і відповідним органам) економічних відносин, яка функціонує з метою примноження власних

прибутків за рахунок приховування реальних доходів та, відповідно, виявлення шляхів ухилення від сплати податків (в легальний спосіб применшити свої податкові зобов'язання через улаштування певним чином для цього своїх ділових операцій та в нелегальний спосіб применшити сплату податків через фальсифікації у податковій та бухгалтерській звітності тощо та за рахунок незаконної, кримінальної діяльності і, звідси, формування заходів з унеможливлення використання бізнес структурами даної системи приховування податків та неподаткових платежів.

Детінізація фіскального сектору держави є складним та тривалим процесом. Існують різні чинники, що впливають на поширення тінізації вище означеного сектору в країні. Серед них є ті, що не можуть контролюватися державною владою, – зовнішні, та ті, що напряду залежать від дій та рішень влади всередині країни – внутрішні. Для розвинених країн характерні декілька основних чинників зростання тіньової економіки, які мають різний ступінь впливу. Так, результати аналізу ступенів впливу вище означених чинників свідчать: зростання податкового тягаря, розміру внеску на соціальне забезпечення (соціальне страхування) складає – 45-52 %; якість державних інститутів та ефективність їх діяльності – 12-17 %; трансферти, регулювання ринку праці та якість державних послуг – 7-9 % кожен; мораль платника податків (податкова дисципліна) – 22-25% [6].

Представлений перелік основних чинників, що впливають на зростання тіньової економіки в розвинених країнах світу, має досить високий загальний ступінь впливу 78-96 %. Тобто ліквідація чи мінімізація негативного впливу даних чинників, створення механізмів їх оптимізації дозволить стабілізувати розвиток національної економіки, зменшити рівень її тінізації та в цілому забезпечить ефективну боротьбу з тіньовим ринком.

Процес детінізації фіскального сектору вітчизняної економіки у сучасних умовах, на нашу думку, повинен мати системний підхід, сформований на основі успішного досвіду інших країн. Питання тінізації економіки є проблемою глобального масштабу і всі країни на пряму зацікавлені у її вирішенні. Саме через це створюються спеціалізовані організації (інституції), метою яких є боротьба з тінізацією економіки, контроль та нагляд за тіньовим ринком тощо. Куришко О. виділив суб'єкти наднаціональної системи фінансового моніторингу (за тіньовою економікою), представлені в табл. 1.

Таким чином, виділяють три складові системи протидії тінізації економіки за об'єктивним складом:

- 1) найвищий рівень – міжнародні організації;
- 2) регіональний рівень – регіональні організації;
- 3) національний рівень – спеціальні підрозділи фінансової розвідки, державний фінансовий моніторинг [7].

Основними чинниками, що спричиняють розвиток тіньового сектору економіки є: корупційна складова (бюрократизм), ухилення від сплати податків («відмивання коштів», виведення капіталу, офшорні схеми), низький рівень суспільної довіри до державної влади тощо.

Сьогодні поширення корупції у світі є однією з найактуальніших глобальних проблем, яка негативно впливає на функціонування державних процесів та зовнішніх відносин між країнами, тим самим спричиняє зростання тінізації економіки.

З метою регулювання питань боротьби з корупцією Європейським Союзом та іншими міжнародними організаціями було прийнято різні угоди [8, с. 17-20]:

- «Конвенція про захист фінансових інтересів» та протоколи до неї (1996-1997 рр.);

- «Резолюція (97) 24 «Про двадцять принципів боротьби з корупцією», яка прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 6 листопада 1997 року на 101-й сесії;
- «Спільні дії проти корупції в приватному секторі» від 22 грудня 1998 року;
- «Міжамериканська Конвенція проти корупції» прийнята Організацією американських держав у 1996 р.;
- «Міжнародний кодекс поведінки публічних посадових осіб» затверджений Генеральною Асамблеєю ООН у 1996 р.;
- Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. тощо.

Таблиця 1

Суб'єкти наднаціональної системи протидії тінізації економіки

Міжнародні інституції	■ - Група з розробки фінансових заходів протидії відмиванню коштів (FATF)
	- Спеціальний експертний комітет Ради Європи по оцінці заходів у сфері боротьби з відмиванням доходів («MONEYVAL»)
	- Євразійська група по протидії легалізації кримінальних доходів та фінансуванню тероризму (САГ)
	- Егмонтська група
	- ООН
	- Базельський комітет
	- Світовий банк /МВФ
	- ЄБРР
	- Інтерпол
	- Вольфсберзька група
Регіональні інституції	- Група Східної та Південної Африки по боротьбі з відмиванням доходів (ЄСААМЛІГ)
	- Карибська група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням доходів (КФФТФ)
	- Група Південної Америки по розробці фінансових заходів боротьби з відмиванням доходів (ГАФІСУД)
	- Офшорна група банківських наглядачів
	- Азійсько-Тихоокеанська група по боротьбі з відмиванням доходів (АІП)
	- Міжурядова група по розробці заходів боротьби з відмиванням доходів в Африці (ГІАБА)
	- Група Близького Сходу та Північної Америки по розробці фінансових заходів боротьби з відмиванням доходів (МЕНАФАТФ)
- Група по боротьбі з відмиванням доходів у Центральній Африці (ГІАБАК)	

Джерело: представлено авторами на основі [7, с. 56]

Щороку міжнародною організацією Transparency International розраховується індекс сприйняття корупції, який оцінює корупцію в державному секторі: чим більша кількість балів (максимально – 100), тим менше присутня корупція у житті суспільства, і навпаки, чим менше балів (мінімально – 0), тим більше рівень корупції в державі.

Абсолютними лідерами даного рейтингу є Данія та Нова Зеландія, які отримали по 88 балів. Станом на 2020 р. індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) в Україні виріс на 3 бали порівняно з попереднім 2019 р. і становить 33. Дане збільшення пов'язано з запровадженням Вищого антикорупційного суду в країні, перезапуском Національного агентства з питань запобігання корупції, впровадження

антикорупційних змін (“турборежим” Верховної Ради IX скликання) тощо. Проте були виконані не всі рекомендації урядом України: не сформовано незалежну, професійну судову владу; не забезпечено незалежність органів антикорупційної сфери; не позбавлено СБУ та Національну поліцію повноважень у сфері боротьби з економічною злочинністю [9]. Невиконані рекомендації заплановано реалізувати у 2021 р.

Дослідимо динаміку індексу сприйняття корупції в Україні протягом 2013-2020 рр., представлену в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка індексу сприйняття корупції в Україні у 2013-2020 рр. (балів)

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Індекс сприйняття корупції	25	26	27	29	30	32	30	33
Відхилення до попереднього року (балів)	-	+1	+1	+2	+1	+2	-2	+3

Джерело: представлено авторами на основі [9]

Так, динаміка досліджуваного показника має неоднозначну тенденцію (у 2019 р. спостерігається зменшення індексу сприйняття корупції на 2 бали порівняно з 2018 р.), проте в цілому є позитивною: у 2020 р. індекс збільшився порівняно з 2019 р. на 3 бали, а в порівнянні з 2013 р. – на 8 балів.

Одним із способів легалізації фінансових ресурсів тіньового сектору економіки є впровадження системи амністії капіталів (чи податкової амністії).

«Амністія капіталів» (чи «податкова амністія») – це система спеціалізованих адміністративних та економічних заходів держави, які спрямовані на забезпечення легалізації прихованих від держави фінансових ресурсів (отриманих в результаті тіньової діяльності) та механізм помилування таких порушників [10].

Цілями даної системи є :

- виведення фінансових ресурсів з тіньового сектору;
- зменшення рівня тінізації;
- боротьба з тіньовим ринком;
- легалізація тіньової діяльності (дозволеної законодавством);
- підвищення податкової дисципліни населення;
- збільшення державних доходів;
- повернення виведених з держави коштів;
- боротьба з «відмиванням коштів» ;
- боротьба з ухиленням від сплати податків тощо.

Програми амністії капіталів реалізовувалися різними країнами у різні періоди (у деяких країнах така програма має повторний характер), серед яких: Австралія, Аргентина, Бельгія, Болівія, Бразилія, Гондурас, Грузія, Індія, Індонезія, Ірландія, Італія, Іспанія, Колумбія, Коста-Рика, Малайзія, Мексика, Латвія, Нова Зеландія, Пакистан, Панама, Перу, Уругвай, США, Філіппіни, Франція, Чилі, Швейцарія, Шрі-Ланка тощо. Більшість амністій має гібридний характер, тобто в його механізмі поєднано і податкову амністію і амністію капіталів [11].

Одними з найуспішніших вважається досвід Італії, Індії, Казахстану, Туреччини. В Італії податкові амністії були проведені близько 50 разів. В основному її програми були спрямовані на мотивацію декларантів сплатити відповідну частку від задекларованого майна чи придбати державні цінні папери на визначену суму, що звільнить їх від обов'язку сплати даного податку.

Аргентина також має досвід проведення декількох податкових амністій, проте вони мали негативний результат і тільки остання програма у 2017 р. стала успішною. Це свідчить про те, що необхідно постійно вдосконалювати механізми та підходи боротьби з тіньовим сектором і її складовими, вчитися на власному досвіді та досвіді інших держав. В Аргентині, подібно до Італії, також використовувати механізми кредитування вітчизняної економіки, тобто необхідно було інвестувати кошти в державу для звільнення від сплати податку на задеклароване майно (активи).

В Індії податкова амністія проводиться успішно майже кожні 10 років. А досвід Грузії вважається «провальним», оскільки даною програмою скористалося всього 8 осіб.

В Туреччині зараз реалізується чергова (шоста) амністія, розпочата наприкінці 2020 р. (завершення заплановане 30 червня 2021 р.), метою якої є залучення активів, що перебувають як в середині країни, так і за кордоном та їх легалізація з нульовим податком (для фізичних та юридичних осіб).

В США жодна амністія не проводилася на федеральному (загальнодержавному) рівні, лише на рівні Штатів.

У цілому результати провадження амністії капіталів напряму залежать від рівня довіри населення до держави та діяльності державних систем: чим вищий рівень суспільної довіри, тим успішнішим буде завершення програми та більше економічних вигод від неї для держави в цілому.

Оскільки близько 3,3 млн громадян України не сплачують податки з отриманих доходів [12], вважаємо доцільним впровадити ефективну програму податкової амністії відповідно до актуальних умов створену на основі розглянутого досвіду зарубіжних країн.

Проте, для ефективного залучення коштів до державного бюджету, забезпечення нормального функціонування фіскальної системи та зменшення рівня тіньової економіки (за рахунок мінімізації чисельності осіб, що ухиляються від податкових зобов'язань та мотивування їх до податкової відповідальності/дисципліни), на нашу думку, необхідно також: продовжувати податкову реформу; вдосконалити та спростити податкове та митне законодавство України (вирішити проблему «прогалін» у діючому законодавстві); підвищити рівень податкової освіченості громадян (податкова дисципліна); спростити систему регулювання податкових відносин за рахунок застосування ІТ-технологій (що дозволить нейтралізувати людський фактор в даних процесах та мінімізує наявність корупції в даній галузі) тощо.

Вагомим сектором тіньової економіки як для окремої країни, так і для світу, є виведення капіталу з країни в офшорні зони.

За індексом фінансової таємниці будується рейтинг офшорних юрисдикцій. Україна в рейтингу юрисдикцій за індексом фінансової таємниці у 2020 р. займає 70 позицію із 131: індекс фінансової таємниці – 160,45, а оцінка секретності – 65,00.

Європейським Союзом було створено список країн-офшорів, які не дотримуються зобов'язань щодо податкової співпраці з ними, так званий «чорний» список офшорів. Сьогодні у даному списку зазначено 12 юрисдикцій: Американське Самоа, Ангілья, Домініка, Фіджі, Гуам, Палау, Панама, Самоа, Сейшельські острови, Тринідад і Тобаго, Віргінські острови США та Вануату [13].

Загально відомо, що офшоризацію породжує глобалізація та інтернаціоналізація світової економіки. Проте вважаємо, що уряд держави повинен спрямовувати свою політику на легалізацію та повернення капіталу до вітчизняної економіки, створювати

відповідні ефективні механізми деофшоризації та боротьби з її подальшим повторенням. Одним із таких способів є впровадження податку на виведений капітал, який дозволить отримувати додаткові податкові надходження до державного бюджету від таких операцій.

Доцільно зазначити думку В. Герасимової та Н. Алафанової, які у процесі свого дослідження, на основі міжнародного досвіду, з'ясували, що суб'єкти господарювання знаходять способи ухилення від сплати податку на виведений капітал – виведення коштів з компаній за неправильним призначенням, маскуванню платежів тощо [14, с. 176].

Тому вважаємо необхідним при розробці механізму впровадження даного податку в Україні взяти до уваги зазначені негативні аспекти та ліквідувати можливості ухилення від сплати податку на виведений капітал для суб'єктів господарювання.

Ще одним способом боротьби з тіньовою економікою та ухиленням від оподаткування у світі є податкове стимулювання підприємництва. Виділяють різні форми даного податкового стимулювання: перехід на спрощену систему обліку та звітності; зниження ставок на прибуток, доходи підприємства; пільгові ставки з ПДВ, часткове чи повне звільнення від його сплати; стимулювання інвестицій у капітальні активи, державу (державне кредитування); податкові канікули; стимулювання витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи [15, с. 265-269].

Так, досвід країн світу у реалізації методів та способів боротьби з тінізацією економіки та її секторами має різний характер: як позитивний так і негативний. Вважаємо, що негативний результат від впровадження певних детінізаційних заходів також є важливим для держави досвідом, який необхідно використовувати в подальшому для вдосконалення та розробки нових механізмів детінізації вітчизняної економіки.

Проведено SWOT-аналіз адаптації зарубіжного досвіду детінізації фіскального сектору у системі фінансової безпеки до національних реалій на основі експертного опитування серед економістів публічних акціонерних товариств. Репрезентативна вибірка складає 32 відсотки від генеральної сукупності. За допомогою індивідуального експертного опитування, експертам було запропоновано дати відповіді на запитання (див. табл. 3, колонка «елементи SWOT-аналізу») зі шкалою стандартизації від 1 до 5 балів). Ваговий коефіцієнт визначався, як числовий коефіцієнт кожного з елементів SWOT-аналізу порівняно з іншими, які впливають на процес детінізації фіскального сектору. Результати представлено в табл. 3.

Так, за результатами проведеного аналізу загальний показник, що характеризує сильні сторони більше аналогічного показника, що висвітлює слабкі сторони. Зазначені негативні фактори (у т. ч. корупційна складова, високий рівень тінізації економіки та боргова залежність держави, що є найвагомішими перепонами) можливо елімінувати за рахунок підвищення рівня життя населення, розвитку науково-технологічного потенціалу країни, підприємництва, забезпечення прозорості руху капіталу та розвитку фінансових технологій. Отже, для детінізації економіки країни використовують різні заходи, які мають комплексний характер, тобто використання якогось одного способу детінізації не матиме вагомого ефекту на наявну ситуацію з тіньовою економікою в країні, тому необхідно впроваджувати комплекс різних механізмів, спільна реалізація яких принесе позитивний результат.

Сьогодні в Україні реалізуються або перебувають в процесі підготовки до реалізації безліч реформ та програм, які повинні позитивно вплинути на соціально-економічний розвиток держави, стабілізувати бюджетні процеси, зменшити тінізацію

економіки та підвищити рівень фінансової безпеки держави в цілому. Основною проблемою запуску цих процесів є тривалість їх розробки та впровадження, відсутність системності, вирішення якої повинно бути першочерговим завданням держави.

Таблиця 3

SWOT-аналіз адаптації зарубіжного досвіду детінізації фіскального сектору у системі фінансової безпеки до національних реалій*

Елементи SWOT-аналізу	Ваговий коефіцієнт	Бальна оцінка	Добуток	Елементи SWOT-аналізу	Ваговий коефіцієнт	Бальна оцінка	Добуток
S – Strengths (сильні сторони)				W – Weakness (слабкі сторони)			
Високий економічний потенціал країни	0,19	4	0,76	Боргова залежність держави	-0,20	4	-0,80
Перехід до повної цифровізації	0,30	5	1,5	Низький рівень інвестиційної привабливості	-0,12	3	-0,36
Висока кваліфікованість населення	0,25	5	1,25	Корупційна складова	-0,24	5	-1,20
Розширений фінансовий ринок України	0,13	3	0,39	Високий рівень тінізації економіки	-0,27	5	-1,35
Територіальне розміщення та наявні природні ресурси	0,13	3	0,39	Низький рівень суспільної довіри	-0,17	3	-0,51
Всього:			4,29	Всього:			-4,22
Внутрішні чинники (Y) = S-W = 4,29-4,22 = 7							
O – Opportunities (можливості)				T – Threats (загрози)			
Активний розвиток фінансових технологій	0,17	5	0,85	Економічний вплив кредиторів на державні процеси	-0,22	5	-1,10
Забезпечення прозорості руху капіталу в країні	0,15	4	0,60	Зростання безробіття в країні	-0,19	4	-0,76
Підвищення рівня життя населення	0,23	5	1,15	Відплив кадрів за кордон	-0,19	4	-0,76
Науково-технологічний потенціал країни	0,25	5	1,25	Інфляційні процеси	0,19	3	-0,57
Розвиток та підтримка підприємництва	0,20	3	0,60	Зростання кіберризиків	0,21	3	-0,63
Всього:			4,45	Всього:			-3,82
Зовнішні чинники (X) = O-T = 4,45-3,82 = 0,63							

*Примітка: репрезентативна вибірка складає 32 відсотка від генеральної сукупності
Джерело: розраховано авторами на основі даних [16]

Таким чином, вважаємо, що реалізація можливостей України щодо боротьби з тіншовою економікою підвищить рейтингові позиції держави у світі.

Висновки. Запропоновано визначення поняття «детінізації фіскального сектору», як виявлення асоціальних явищ у вигляді системи непідконтрольних державі (і відповідним органам) економічних відносин, яка функціонує з метою примноження власних прибутків за рахунок приховування реальних доходів та, відповідно, виявлення шляхів ухилення від сплати податків (в легальний спосіб применшити свої податкові зобов'язання через улаштування певним чином для цього своїх ділових операцій та в нелегальний спосіб применшити сплату податків через фальсифікації у податковій та бухгалтерській звітності тощо та за рахунок незаконної, кримінальної діяльності і, звідси, формування заходів з унеможливлення використання бізнес структурами даної системи приховування податків та неподаткових платежів.

Виявлено, що одна з основних складових адаптації зарубіжного досвіду до вітчизняної практики у сфері детінізації фіскального сектору є впровадження системи амністії капіталів (чи податкової амністії), що полягає у мотивації :

- декларантів сплатити відповідну частку від задекларованого майна чи придбати державні цінні папери на визначену суму, що звільнить їх від обов'язку сплати даного податку;

- інвестувати кошти в державу для звільнення від сплати податку на задеклароване майно (активи);

- залучення активів, що перебувають як в середині країни, так і за кордоном та їх легалізація з нульовим податком (для фізичних та юридичних осіб).

1. Bazilinska, O., & Panchenko, N. (2018). Фіскальний механізм детінізації економіки України. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*, 3(1), 8–13. <https://doi.org/10.18523/2519-4739312018148768>
2. Mariana Vykliuk, Rostislav Mikhaillishin, Oleksandr Kundytyskyj, Oksana Senyshyn, Natalia Prokopenko, Volodymyr Olikhovskiy CONCEPTUAL BASIS OF THE STATE'S TAX SECURITY MODEL. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 2020. Т 42, № 3, с. 303-315
3. Прокопенко Н. С., Криган Ю. М. Моделювання впливу факторів фіскальної політики на фінансову безпеку України. *Економіка і управління*. 2020. № 4. С. 31-39.
4. Барилюк І., Пошила Т Проблеми тінізації економіки України в умовах євроінтеграції. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2018. Вип. 40. Ч. 1. С. 25-
5. Tiutiunyk I., Kostyuchenko N., Starinskyi M., Kobushko I. Methodical Approach to the Assessment of Risks Connected With the Legalization of the Proceeds of Crime. *Montenegrin Journal of Economics (Scopus, Web of Science та ін.)*. 2018. Vol. 14, No. 4. P. 23-43
6. Гмирін А. Детінізація економіки: від традиційних схем і декларацій до цивілізованого підходу і рішучих дій. *Економічна правда*, 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/07/29/663486/> (дата звернення: 12.01.2021 р.).
7. Куришко О.О. Національна система фінансового моніторингу в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. за спец. 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми. 2013. 258 с.
8. Дяченко О.П. Імплементация зарубіжного досвіду щодо формування антикорупційної політики України. *Інвестиції: практика і досвід*, №17, 2017. С. 17-20.
9. Індекс сприйняття корупції-2020. Transparency International Ukraine. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org> (дата звернення: 13.02.2021 р.).

10. Амністія капіталу: міжнародний досвід. Інформаційно-дослідницький центр Верховної Ради України, 2020. URL : https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XCKV.pdf (дата звернення: 28.01.2021 р.).
11. Олехова О., Матвієнко Н. Уроки податкової амністії: досвід яких країн знадобиться Україні. *Mind*, 2021. URL: <https://mind.ua> (дата звернення: 29.01.2021 р.).
12. Чорний Д. Бій з тінню: про альтернативний варіант податкової амністії. *Mind*, 2021. URL: <https://mind.ua> (дата звернення 15.06.2021 р.).
13. ЄС розширив «чорний» список офшорів. *Укрінформ*, 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3195728-es-rozsiriv-cornij-spisok-ofsoriv.html> (дата звернення: 09.05.2021 р.).
14. Герасимова В.О., Алафанова Н.О. Міжнародний досвід впровадження податку на виведений капітал: проблемні аспекти та перспективи для України. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. №2(88), 2019. С. 174–178. URL: [https://doi.org/10.26642/jep-2019-2\(88\)-174-178](https://doi.org/10.26642/jep-2019-2(88)-174-178) (дата звернення: 11.01.2021 р.).
15. Кміть В.М., Жук Ю.І., Чеботарь О.А. Зарубіжний досвід податкового стимулювання підприємництва. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Вип. 3(08), 2017. С. 265-269.
16. Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpo/ukr/EDRPU_2021/ks_opfg/arh_ks_opfg_21.htm дата звернення: 26.07.2021 р.).

References

1. Bazilinska, O., & Panchenko, N. (2018). Fiskalni mekhanizm detinizatsii ekonomiky Ukrainy [Fiscal mechanism of detinizatsii economy of Ukraine]. *Scientific notes of NaUKMA. Economic*, no. 3(1), pp. 8–13. Retrieved from: <https://doi.org/10.18523/2519-4739312018148768>
2. Vykliuk Mariana, Mikhailishin Rostislav, Kundytskyj Oleksandr, Senyshyn Oksana, Prokopenko Natalia, Olikhovskiy Volodymyr (2020) Conceptual basis of the state's tax security model. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, Vol. 42, no.3, pp. 303-315.
3. Prokopenko N. S., Kryghan Ju. M. (2020). Modeljuvannja vplyvu faktoriv fiskal'noji polityky na finansovu bezpeku Ukrajinu [Modeling the influence of fiscal policy factors on the financial security of Ukraine]. *Economics and management*, no. 4, pp. 31-39.
4. Baryljuk I., Pokhyla T. (2018). Problemy tinizatsiji ekonomiky Ukrajinu v umovakh jevointegratsiji [Problems of shadowing the economy of Ukraine in the conditions of European integration]. *Formation of market economy in Ukraine*, Vol. 40. P. 1, pp. 25-32.
5. Tiutiunyk I., Kostyuchenko N., Starinskyi M., Kobushko I. (2018). Methodical Approach to the Assessment of Risks Connected With the Legalization of the Proceeds of Crime. *Montenegrin Journal of Economics*, Vol. 14, no. 4, pp. 23–43
6. Hmyrin A. (2020). Detinizatsiia ekonomiky: vid tradytsiinykh skhem i deklaratsii do tsyvilizovanoho pidkhodu i rishuchykh dii [Detinization of the economy: from traditional schemes and declarations to a civilized approach and decisive actions]. *Economic Truth*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/07/29/663486/> (accessed 12 January 2021).
7. Kuryshko O.O. (2013). *Detinizatsiia ekonomiky: vid tradytsiinykh skhem i deklaratsii do tsyvilizovanoho pidkhodu i rishuchykh dii* [National system of financial monitoring in Ukraine: thesis. for obtaining sciences]. Extended abstract of candidate's thesis. Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine. Sumy [in Ukrainian].
8. Diachenko O.P. (2017). Implementatsiia zarubizhnogo dosvidu shchodo formuvannia antykoruptsiinoi polityky Ukrainy [Implementation of foreign experience in the formation of anti-corruption policy of Ukraine]. *Investments: practice and experience*, no. 17, pp. 17-20. [in Ukrainian].

9. Indeks spryiniattia koruptsii-2020 [Index of perception of corruption-2020]. Transparency International Ukraine. Retrieved from: <http://cpi.ti-ukraine.org> (accessed 13 February 2021).
10. Amnistiiia kapitalu: mizhnarodnyi dosvid. [Informational reference on the topic: Capital amnesty: international experience.] *Information and Research Center of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2020. Retrieved from: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XCKV.pdf (accessed 28 January 2021).
11. Olekhova O., Matviienko N. (2021). *Uroky podatkovoi amnistii: dosvid yakykh krain znadobystsia Ukraini* [Lessons from tax amnesty: the experience of which countries Ukraine will need]. Retrieved from: <https://mind.ua> (accessed 29 January 2021).
12. Chorny D. (2021). Bii z tinniu: pro alternatyvnyi variant podatkovoi amnistii [Fighting the shadow: about an alternative option of tax amnesty]. *Mind*, 2021. Retrieved from: <https://mind.ua> (accessed 15 June 2021).
13. The EU expanded the "black" list of offshore companies (2021). *Ukrinform*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3195728-es-rozsiriv-cornij-spisok-ofsoriv.html> (accessed 15 June 2021).
14. Herasymova V.O., Alafanova N.O. Mizhnarodnyi dosvid vprovadzhennia podatku na vyvedenyi kapital: problemni aspekty ta perspektyvy dlia Ukrainy. [International experience of the introduction of tax on withdrawn capital: problematic aspects and prospects for Ukraine]. *Bulletin of ZHTU: Economy, management and administration*, No. 2(88), 2019. P. 174–178. Retrieved from: [https://doi.org/10.26642/jen-2019-2\(88\)-174-178](https://doi.org/10.26642/jen-2019-2(88)-174-178) (accessed 11 January 2021).
15. Kmit V.M., Zhuk Yu.I., Chebotar O.A. (2017). Zarubizhnyi dosvid podatkovoho stymuliuвання pidpriemnytstva [Foreign experience of tax incentives for entrepreneurship]. *Eastern Europe: Economy, Business and Management*, Vol. 3(08), pp. 265-269.
16. The number of legal entities by organizational and legal forms of business. Retrieved from: https://ukrstat.gov.ua/edrpo/ukr/EDRPU_2021/ks_opfg/arh_ks_opfg_21.htm (accessed 26 January 2021).

DETINIZATION OF THE FISCAL SECTOR IN THE SYSTEM OF FINANCIAL SECURITY: FOREIGN EXPERIENCE

Andriy Tymoshenko¹, Mariana Vykliuk², Oleg Meleshko³

¹PVNZ "European University"

03115, Kyiv, Akademika Vernadskyi Blvd., 16 V

e-mail: nprokopenko@gmail.com; ORCID 0000-0002-6381-404X

²Ivan Franko National University of Lviv,

79008 Lviv, ProspektSvobody, 18

e-mail: m_vykliuk@ukr.net; ORCID: 0000-0002-6039-2515

³PVNZ "European University"

03115, Kyiv, Akademika Vernadskyi Blvd., 16 V

e-mail: olegdevpro@gmail.com; ORCID 0000-0002-9655-4467

Annotation. It is substantiated that one of the ways to legalize the financial resources of the shadow sector of the economy is the introduction of a capital amnesty (or tax amnesty) system. It was found that the goals of this system are: withdrawal of financial resources from the shadow sector; decrease in shading level; fight against the shadow market; legalization of shadow activities (permitted by law); increasing tax discipline of the population; increase in state revenues; return of funds withdrawn from the state; fight against "money laundering"; fight against tax evasion, etc.

It has been found that in order to effectively attract funds to the state budget, ensure the normal functioning of the fiscal system and reduce the level of the shadow economy (by minimizing the number of persons who evade tax obligations and motivating them to tax responsibility/discipline) it is also necessary to: continue tax reform; improve and simplify the tax and customs legislation of Ukraine (solve the problem of “gaps” in the current legislation); increase the level of tax education of citizens (tax discipline); to simplify the system of regulating tax relations due to the use of IT technologies (which will allow to neutralize the human factor in these processes and minimize the presence of corruption in this industry), etc.

In the course of researching the foreign experience of detinization of the fiscal sector in the financial security system and the possibility of its adaptation to national realities:

- the main factors of the growth of the shadow economy in the developed countries of the world are presented, including: the growth of the tax burden, the amount of contributions to social security; quality of state institutions; transfers; labor market regulation; the quality of public services and the morality of the taxpayer;

- it was found that the main factors causing the development of the shadow sector of the economy are: the corruption component, tax evasion, low level of public trust in the state authorities, etc.;

- the rating of countries according to the corruption perception index in 2020 was considered and it was established that Ukraine occupies 117th place in this rating: in 2020, the index increased by three points compared to 2019, and by eight points compared to 2013. The results of the implementation of the capital amnesty system, tax amnesty in some countries of the world and methods of tax stimulation of business entities in some countries of the world were studied;

- a SWOT analysis of the adaptation of the foreign experience of detinization of the fiscal sector in the financial security system to national realities was carried out on the basis of an expert survey among economists. It was found that the mentioned negative factors can be eliminated due to the potential opportunities of the state (increasing the standard of living of the population, developing the scientific and technological potential of the country, entrepreneurship, ensuring the transparency of capital movements and the development of financial technologies). The main measures of detinization of the economy, which are used in some countries of the world, are highlighted.

It is substantiated that one of the ways to combat the shadow economy and tax evasion in the world is tax stimulation of entrepreneurship, the forms of which are: transition to a simplified accounting and reporting system; reduction of the rates of taxation of profit, income of the enterprise; preferential VAT rates, partial or full exemption from its payment; stimulation of investments in capital assets, the state (state lending); tax holidays; stimulation of expenses for research and development works: the motives of the declarants to pay the corresponding share of the declared property or to purchase government securities for a specified amount, which will free them from the obligation to pay this tax; invest funds in the state for exemption from paying tax on declared property (assets); attraction of assets located both inside the country and abroad, and their legalization with zero tax (for individuals and legal entities).

Keywords: detinization, fiscal sector, financial security, shadow economy.

Стаття надійшла до редколегії 10.08.2022

Прийнята до друку 29.11.2022